

Vrhopolje pri Vipavi leži ob vznožju Nanosa.

Umor Marije Kobal

2. del

Ivo Žajdela

V prejšnji številki smo pisali, kako so komunisti po vojni na pročelju osnovne šole v Vrhopolju pri Vipavi zazidali Kristusov relief. Danes pišemo o zločinih, ki so jih storili v Vrhopolju, med njimi o umoru gostilničarke Marije Kobal.

Leta 1951 je komunistični režim uprizoril »sojenje« proti župniku Janku Pišotu. »Sodili« so mu zato, da so lahko zaplenili (»nacionalizirali«) dvorano Marijine družbe (sprva je bila to dvorana Katoliškega izobraževalnega društva; ko so Italijani leta 1928 narodna društva prepovedali, je župnija dvorano prepisala na Marijino družbo). Po demokratizaciji Slovenije je bila to med prvimi tovrstnimi stavbami, ki so bile vrnjene lastnikom – župniji Vrhopolje (po 28 letih odtujitve).

Umor Milana Krečiča Milan Krečič iz Vrhopolja se je kot 16-letni fant kot partizan udeležil bitke v Jelenovem žlebu. Tam se je zelo izkazal, saj je kot dober

strelec ustrelil precej Italijanov. V tem spopadu je bil eden iz Duplej prestreljen čez noge.

M. Krečič je zatem zbolel na živcih, začel se je tresti in komandant ga je poslal domov, kjer se je potem skrival. Po vojni se je izučil za elektrikarja. Moral bi za šest mesecev na dosluženje vojaškega roka v Maribor. Odzval se je z besedami, da ga ne bodo »več jebali«. Doma je povedal, da bo »šel«. Odpravil se je v Trst, od tam pa na ladjo v Hamburg in v Avstralijo. Tam je hitro dobil službo. Oče mu je pisal, naj se pazi in ne hodi ven, da mu Udbe ne bi kaj naredila. Leta 1952 je bil na mostu čez reko v Brisbaneu umorjen in vržen v reko. Domov so dobili slike s pogreba. Menijo, da ga je umorila Udbe.

Marija Kobal Marija Kobal se je rodila 22. marca 1909 na Colu. Njen oče Rudolf Tomic je bil avstrijski orožnik, poveljnik na Razdrtem in Colu. Bila je edinka. Oče je prišel iz Dolenjske in se priženil na Col. V Idriji je obiskovala realko, v Tomaju pa je opravila kuharsko šolo, zato je kasneje kot gostilničarka veljala za dobro kuharico.

Marija se je poročila z Benediktom Kobalom iz Vrhopolja (1908–1978). Njegov oče Franc Kobal je živel sredi vasi, bil je vinski trgovec in veleposestnik. Hišo sredi vasi je prodal in leta 1905 zgradil gostilno nasproti vrhopoljske cerkve. Gostilna je delovala do konca vojne. Po vojni mu je komunistični režim hišo zaplenil. Ostalo mu je le ne-

kaj prostorov in nadstropje, kjer je družina živela. V prostorih, kjer je bila gostilna, je bila nekje do prve polovice 60. let trgovinska kmetijske zadruge; takrat so jo preselili v Vipavo. Kobalovi so takrat prostore dobili nazaj. V eni polovici je živel mlajši sin Rado Kobal. Po očetovi smrti so si sinovi hišo razdelili, ker pa je bila kmetija zaščitená, so imeli težave. V povojni zaplembi jim je ostalo deset hektarjev zemlje, drugo so jim zaplenili. V 90. letih so sprožili postopek denacionalizacije oz. vrnitve odvzete zemlje. Zadnji del so jim vrnili šele leta 2008 in lastniško je bil urejen leta 2009.

Vojna in gostilna Očeta Benedikta Kobala so Italijani mobi-

lizirali v svojo vojsko (Batalione speciale). Vrnil se je komaj po kapitulaciji Italije. V tem času je hodil pomagat v Vrhpolje stari oče s Cola.

Že aprila 1942 so partizani pod vodstvom kasnejšega »heroja« Janka Premrla - Vojka v Vrhpolju ubili Ivana Lavrenčiča. V prostori vrhpoljske šole so ubili tudi italijanskega učitelja Sotosantija. Ker je bila gostilnaodprta, so se v njej ustavljali različni ljudje. Na eni strani partizani oz. njihovi sodelavci, ki jim je Marija Kobal pomagala, na drugi pa Italijani. Občasno so bili v gostilni plesi, ki so se jih udeleževali tudi italijanski oficirji iz Vipave.

Ko je bil sin Rudolf (rojen 26. avgusta 1940; živi na Colu, št. 76) v bolnišnici v Gorici, ga je hodila mama obiskovat. Spremljal jo je najstarejši sin Benedikt (rojen 13. maja 1938, živi v Vrhpolju). Tam je spoznala Karmen Klinc. Povabila jo je v Vrhpolje, kjer bi ji lahko pomagala. Karmen je potem res prihajala v Vrhpolje h Kobalom in pri njih občasno živela. Ker je bila mlada, se je vanjo zaljubil glavni fašist iz Vipave z imenom Emilio. Kasneje so ga ubili Nemci.

Fašisti in komunisti Zaradi pomoči partizanom je Marija Kobal pri Italijanih padla v nemilost. Leta 1943 so jo odpeljali v Trst in jo zasliševali. Pri tem so jo tudi mučili (tepli).

Leta 1944 je bila v Vrhpolju aktivna manjša skupina (šestih) domobrancev, ki so jo kasneje, po vojni, na komunističnem sojenju proti Mariji Kobal označili

Spominska plošča v Vrhpolju spominja na dvanajst obešenih žrtev.

kot »teroristično bando«. Njihov nastanek in delovanje je bilo tipičen odziv na partizansko delovanje, za katerega bi prav tako lahko rekli, da je bilo teroristično, to je nasilno do mnogih ljudi. V tem času so partizani »mobilizirali« očeta Benedikta Kobala, ker pa je bila nemška ofenziva, se je hitro vrnil domov. V Vrhpolju se je za časa Nemcev zgodil tudi hud zločin. Partizani so na Nanosu (pri Blažonu) organizirali miting, ki se ga je udeležilo veliko ljudi. Nemci so jih napadli. Medtem ko so partizani pobegnili, so Nemci zajeli dvajset civilistov. Deset so jih poslali v Postojno, deset pa v Vrhpolje. Slednje so Nemci obesili na drevesa okrog cerkve. Ker je bila noč, je enemu ujetniku uspelo pobegniti.

Marijo Kobal so partizani zaprli že med vojno, v Ajdovščini, kjer so jo trpinčili vrhpoljski »partizani«, med njimi so bila tudi mlada dekleta. Zapornike v Ajdovščini naj bi partizani ubili, vendar so jih Nemci prej pregnali (verjetno je to bilo septembra 1943, ko so partizani zasedli Ajdovščino).

Vojni metež 20. julija 1947 je Marija Kobal rodila tretjega sina Rada (Franca; živi v

Vrhpolju, št. 40b). Že med nosečnostjo in takoj po rojstvu sina so jo hodile nekatere ženske ogledovat (očitno nadzorovat, ker so vedele, kaj jo čaka; tako domneva njen najstarejši sin). Septembra 1948 so jo komunisti aretirali in odpeljali v zapor v Solkanu. Ob aretaciji so miličniki oz. udbovci dom Marije Kobal grdo premetali in odnesli mnoge listine.

V Solkanu so jo zasliševali oz. ji naprtili vrsto dejanj, ki naj bi jih bila naredila proti »narodnoosvobodilnemu gibanju«. Prve tri mesece ni nič priznala. Tudi druge tri mesece ne. Šele po devetih mesecih so jo zlomili, da je nekatera dejanja »priznala«. Opisana so v kasnejši obsodbi Okrožnega sodišča v Postojni z dne 3. marca 1949. Dejanja (»zločini«), ki so jih ji očitili, so vsa po vrsti takšna, da ne zdržijo kritične presoje, in takšne narave, da jih ji sploh ne bi smeli očitati. Verjetno kaj od navedenih »dejanj« niti ne drži in so bila le plod povojnih vseplošnih klevetniških izpadov ljudi in oblastnikov. Morda nekatera navedena »dejanja« držijo, vsaj v osnovi, vendar so takšne narave, kot jih nujno povzroči silni metež okupacije, vojne, revolucije in protirevolucije, ki je divjal v Sloveniji od leta 1941 do 1945. Vsa očitana dejanja se dotikajo vprašanja t. i. izdajanja ljudi okupatorju. Ker pa je bil vojni in revolucijski čas dolg, z mnogimi grožnjami, prisilami in strahom, so ljudje kdaj kaj komu tudi povedali, vendar tega še nikakor ne moremo imeti za naklepne prijave (izdajstvo). Partizani so pogosto ravnali odljudno, grobo, nasilno, pogosto so nasilno jemali stvari, pogosto so grozili, zato je v takšni situaciji logično, da so bili deležni tudi izjav, ki jim niso bile naklonjene ali so jim celo škodovala. Toda če pogledamo vse okoliščine, ki so pri nekem dogajanju oz. osebah nastopale, potem ugotovimo, da so bili očitki z izdajstvom izrazito pristranski in zato brezpredmetni. V primerih, ki jih navaja obsodba, s katero je Marijo Kobal komunistično sodišče v Postojni leta 1949 obsodilo na smrt, je gotovo vse po vrsti takšne narave. Mnogi Vrhpoljci danes povedo, da so Marijo Kobal leta 1949 komunisti obsodili na smrt in umorili samo zato, da so tako lažje uničili premožno vaško (gostilničarsko) družino; posledično so ji tako zaplenili tudi večino premoženja.

»Sodni« umor Okrožno sodišče iz Postojne je organiziralo sodni proces proti Mariji Kobal v t. i. Bratinovi dvorani v Ajdovščini; danes se ta dvorana imenuje po »prvi slovenski vladi«. Za sojenje so zbirali ljudi iz širšega območja Ajdovščine. »Sojenje« je bilo tipični stalinistični miting, na katerem je nahujskana množica ljudi (drhal) krvoželjno zahtevala smrt, ki da si jo Marija Kobal zasluži. Sodnik Dušan Jelušič jo je obsodil na smrt z ustreletvijo. **D**

Nadaljevanje prihodnjič

Nekdanja Kobalova gostilna danes